

Miriş Bağırzadə

Dövlət İdarəçilik Akademiyası, magistrant
miriw.bagirzade@gmail.com

Nazənin Hüseynova

Dövlət İdarəçilik Akademiyası, dos. h.f.d.

ALMANİYA VƏ FRANSA – AVROPA İTTİFAQI ÖLKƏLƏRİNDƏ SOSIAL MÜDAFİƏ SİSTEMLƏRİ

Məqalədə uzun bir tarixi dövr keçərək formalaşmış və günümüzün aktual məsələlərindən olan sosial müdafiə sistemlərinin Avropa İttifaqında formalaşması və burada tətbiq edilən tədbirlər öz əksini tapmışdır. Daha sonra isə Avropa İttifaqına üzv olan ölkələrdə - Almaniya və Fransa sosial müdafiə sistemləri haqqında ətraflı məlumat verilmişdir. Statistik göstəricilər və diaqram vasitəsilə verilmiş məlumatlar əsasında bu ölkələrin sosial müdafiə sistemləri arasındakı fərqlər əks olunmuşdur. Əsasən xarici ədəbiyyatlardan istifadə edilərək hazırlanmış bu məqalədə sosial müdafiə sistemi ilə əlaqədar nəticə verilmişdir.

Məqsəd – Almaniya və Fransa sosial müdafiə sistemlərinin araşdırılıb, təhlil edilməsi

Metodologiya – tədqiqat işində iqtisadi-statistik, iqtisadi-sosial və təhlil metodundan istifadə edilmişdir.

Tədqiqatın nəticəsi – müəyyən edilmişdir ki, Avropa İttifaqı sosial müdafiə sahəsində uğurlu addımlar atmışdır. Belə ki, Roma müqaviləsinin bağlanması ilə işçilərin üzv ölkələrində sərbəst hərəkətini əks etdirən 1408/712 sayılı əsasnamə və 2009-cu ildə yerini 883/2004 sayılı Əsasnamə ilə əvəz etməsi, 2010-cu ilə pensiya ilə bağlı Yaşıl və Ağ kitabların nəşr edilməsi bu sahədə atılan əsas addımlardır. Bundan başqa tədqiqat nəticəsində verilmiş statistik göstəricilər əsasında Almaniya və Fransada Aİ-na üzv olmalarına baxmayaraq hər birində pensiya, işsizlik sığortası və s kimi sosial müdafiə alətlərində fərqlərin olduğu müəyyən edilmişdir.

Açar sözlər: sosial müdafiə, sığorta, pensiya, əlillik və işsizlik sığortaları

Giriş

Sosial müdafiə ümumbəşəri bir anlayış olaraq dünyanın hər bir ölkəsində müxtəlif təriflərə və görüşlərə açıq olmuşdur. Belə ki, sosial müdafiə, insanların bir sosial varlıq olaraq birgə yaşaması nəticəsində yaranan problemlərin qarşısını almaq üçün yaradılan həllər kimi qədim zamanlardan bəri “əzəli və əbədi ehtiyac” olaraq ortaya çıxmışdır. Bu gün ən çox istifadə olunan sosial müdafiə termini latın mənşəli və birlik, bərabərlik, həmrəylik və yardım zəhniyyətinə əsaslanan “Sosial” sözü ilə təhlükəsizliyin qarşılığı kimi işlənən “Müdafiə” sözündən ibarətdir və cəmiyyətin bütün üzvlərinə mümkün təhlükələrdən qorunma zəmanəti verilir. Yəni, Sosial müdafiə fərdlərin öz iradəsi xaricində təhlükə qarşısında qalması halında onların müdafiəsini təmin edən dövlət sistemi, təşkilati, ehtiyac, həmrəyliyi və xidmət vasitəsi kimi qəbul edilə bilər. 1929-cu dünyada baş verən iqtisadi böhran nəticəsində Ruzvelt bu sahədə addımlar atılması qərar vermiş, nəticədə sosial müdafiə termini 1935-ci ildə Amerika Birləşmiş Ştatlarında yaranmış və bu haqda qanun qüvvəyə minmişdir. Daha sonra isə ilk dəfə 1941-ci ildə açıqlanan Atlantik Xətti ilə beynəlxalq miqyasda istifadə olunmağa başlanmış və Lord Bevericin 1942-ci ildə Britaniya Parlamentinə məşhur hesabatını “Beveric Hesabatı” təqdim etməsi ilə daha

qabarıq şəkildə ortaya çıxmışdır. XX. Əsrin ikinci yarısında bütün sosial müdafiə sistemləri tərəfindən qəbul edilən bəzi beynəlxalq standartlar formalaşdı. Bunlardan birincisi 1948-ci il tarixli “Ümumdünya İnsan Hüquqları Bəyannaməsi”, digəri isə 1952-ci ildə 35-ci Beynəlxalq Əmək Konfransında qəbul edilmiş “Sosial müdafiənin minimum normaları haqqında 102 sayılı Konvensiya”dır. Müqavilədə sosial müdafiənin məqsədi sosial risklə üzləşmiş şəxsi qoruyacaq iqtisadi təminat gətirməkdir. Bütün dünyada; Xəstəlik hallarında tibbi və pul yardımı, işsizlik, qocalıq, istehsalat qəzası, peşə xəstəliyi, analıq, əlillik, ölüm, ailə yardımı ödənişlərinin risk çərçivəsində qiymətləndirilməsi və sosial müdafiə modeli kimi qəbul edilməsi qərara alınmışdır.

Avropa İttifaqında sosial müdafiə ilə bağlı görülmə işlər

Sosial müdafiə sistemləri, bəzi əsas prinsiplərdən başqa, ölkələrin sosial strukturlarına, məşəyinə və iqtisadi şərtlərinə görə ehtiyaclarına uyğun olaraq formalaşan strukturlardır. Avropa İttifaqında (Aİ) sosial müdafiə sistemləri və təcrübələri ölkədən ölkəyə çox dəyişir. Bu səbəbdən, Aİ səviyyəsində sosial müdafiə ilə bağlı həyata keçirilən sistem, ölkələrin sosial müdafiə sistemlərini yaxınlaşdırmaq və ya uyğunlaşdırmaqdan, Ümumi Bazarın təməl daşlarından biri olan sərbəst hərəkət prinsipinin sağlam işləməsi üçün lazımi tədbirlərin görülməsini hədəfləyir. Sosial müdafiə ilə bağlı məcburi qaydaları ehtiva edən sosial müdafiə koordinasiyası və sosial müdafiənin müasirləşdirilməsinə dair hələ məcburi qaydalar ehtiva etməyən sənədlər bu kontekstdə mühüm əhəmiyyət kəsb edir [3].

Üzv dövlətlər arasında sosial müdafiənin koordinasiyasını təmin etmək üçün tədbirlər, 1957-ci ildə Roma Müqaviləsi ilə Avropa İqtisadi Birliyinin yaradılmasından dərhal sonra nəşr olunan 3/58 və 4/58 sayılı əsasnamələrlə qəbul edilmişdir. Roma Müqaviləsi layihəsini hazırlayanlar müxtəlif sosial müdafiə sistemlərinin və onların müavinət almaq hüququna qoyulan məhdudiyyətlərin üzv dövlətlər arasında dövriyyədə olan işçilər üçün və Müqavilədə vurğulanan sərbəst hərəkət hüququna maneə törədə biləcəyini anlayaraq, uyğunlaşdırma və koordinasiyanı əməkçi miqrantların sosial müdafiə problemlərinin həllində istifadə olunan iki yanaşma kimi görürdülər. Uyğunlaşma iki yolla həyata keçirilir. Müəyyən bir sahədə ümumi hüquq sisteminin tətbiqi bu yanaşmalardan biridir. Bu cür uyğunlaşdırma milli sistemdə gələcək qanunvericilik işlərinə mane olur. Digər yanaşma minimum standartların müəyyən edilməsidir. Bu yolla üzv dövlətlər minimum standartlara uyğun olduqları müddətcə öz milli sistemlərini inkişaf etdirə bilirlər. Sonrakı illərdə 1408/71 nömrəli “Birlikdə hərəkət edən işçilərin və onların ailələrinin sosial müdafiə rejimlərinin həyata keçirilməsinə dair Əsasnamə”nin nəşri ilə daha əhatəli koordinasiya mükəmməlliyinin yaradılması söyləri sona çatmışdır. Bundan əlavə, Əsasnamə dərc edildikdən sonra 574/72 sayılı İcra Qaydası da dərc edilmişdir.

1408/71 sayılı Əsasnamə, sərbəst hərəkət prinsipi çərçivəsində Aİ-yə üzv dövlətlərin vətəndaşlarının sosial müdafiə hüquqlarını birləşdirmək və qorumaq məqsədi daşıyır və sığorta sahələrini və əhatə olunan şəxsləri ətraflı şəkildə müəyyənləşdirir. Tənzimləmə ilə Aİ üzvləri arasında koordinasiya işi aparılıb. Bu sənədlə əsasən:

- Vətəndaşlığa görə ayrı-seçkiliyin qadağan edilməsi,
- şəxsin iqtisadi fəaliyyətini davam etdirdiyi üzv dövlətin sosial müdafiə qanunvericiliyinin həyata keçirilməsi;
- Benefisiarın rezident olmadığı və ya “artıq” rezident olmadığı Üzv Dövlətdə hüquqların ötürülməsi,
- Bu hüquqların əldə edilməsi üçün nəzərdə tutulan müddətin tamamlanmasında vaxt itkisinin qarşısını almaq üçün müxtəlif üzv dövlətlərdə keçirilən dövrlərin birləşdirilməsi nəzərdə tutulur.

Əsasnaməyə uyğun olaraq işçi tanımı: icbari sığorta və ya istəyə bağlı daimi sığorta ilə bir və ya bir neçə sığorta sahəsi üzrə sığortalı olub işlə təmin olunanlar, istəyə bağlı sığortalılar, öz hesabına işləyənlər, bir sıra şərtləri yerinə yetirmək şərtlə sərhəd işçiləri, mövsümi işçilər, ailə üzvləri və benefisiarlar, habelə immiqrantlar və vətəndaşlığı olmayan şəxslərdir (1998-ci ildə dövlət qulluqçularını və 1999-cu ildə tələbələri əhatə etməklə genişləndirilmişdir). Tənzimləmə çərçivəsində xəstəlik və analıq, əlillik, qocalıq, haqq sahibliyi, iş qəzası və peşə xəstəliyi, işsizlik sığortası, ölüm halında ödənişlər və ailə müavinətləri qiymətləndirilmişdir. Yuxarıda göstərilən sığorta sahələri çərçivəsində gəlir və ya yardım almaq hüququna malik olan və öz ölkəsindən başqa Avropa İttifaqı ölkəsində yaşayan işçinin gəliri və ya müalicə xərcləri işçinin yerləşdiyi ölkənin məsul qurum tərəfindən ödənilir, daha sonra işçinin bağlı olduğu əsas qurumdan tələb olunur [3].

1408/71 sayılı Əsasnamə 2009-cu ildən 883/2004 sayılı Əsasnamə ilə əvəz edilmişdir. Bu tənzimləmə ilə 1408/71 sayılı əsasnamənin əsas fəlsəfəsi qorunub saxlanılmaqla yanaşı, həm sığortalılar, həm də sığorta sahələri üçün sosial müdafiənin koordinasiya dairəsi genişləndiriləcək. Bu çərçivədə təqaüddürlər də sosial müdafiənin koordinasiyası əhatəsinə daxil edilmiş, işsizlik müavinətlərinin verilməsi uzadılmış, erkən pensiya və qismən pensiyaya çıxma kimi pensiyaya keçid sistemləri 883/2004 sayılı nizamnaməyə daxil edilmişdir. Yeni tənzimləmə ilə gətirilən yeniliklər ümumiyyətlə aşağıdakılardır:

- Sığortalılar və onların hüquqları baxımından əhatə dairəsi genişləndirilərək sığortalıların hüquqları gücləndirilmişdir.

- Təkcə fəal əhalinin deyil, həm də üzv ölkələrin sosial müdafiə qanunvericiliyinə daxil edilmiş bütün vətəndaşların tənzimləmə dairəsinə daxil edilməsi təmin edilmişdir.

- Mərhələli və ya erkən pensiyaya çıxma kimi pensiya öncəsi rejimlərin daxil edilməsi ilə əhatə olunan sığorta sahələrinin sayı artmışdır.

- İnsanlar başqa Birliyə üzv dövlətə iş axtarmağa getdikləri zaman işsizlik müavinətlərinin köçürülməsinə icazə verən tənzimləmə hazırlanmışdır.

- Xüsusilə bir ölkədə yaşayan və digər ölkədə işləyən sərhəd işçiləri üçün ayrı-seçkiliyin qarşısının alınması üçün tədbirlərin gücləndirilməsi üçün tədbirlər görülmüşdür.

- Yaxşı idarəçilik prinsipləri həyata keçirilmişdir [4, səh 35-36].

2010-cu ildə nəşr olunmuş “Pensiya sistemi üzrə Yaşıl Kitab” və bu kitabdakı fikirlərə sosial tərəfdaşların şərtlərinin də yer aldığı “Ağ Kitab: Adekvat, Təhlükəsiz və Davamlı Pensiya Gündəliyi” nəşr edilmişdir. Bu sənədlərdə Komissiya bu sahədə atdığı ən konkret addımlar var. Çünki Yaşıl Kitab və Ağ Kitab həm də məcburi müddəaları ehtiva edən Aİ səviyyəli hüquqi tənzimləmələr üçün hazırlıq işləri hesab olunur.

Ağ Kitabın iki əsas vurğusu yaşlanma və pensiya/məşğulluq arasındakı əlaqənin təmin edilməsidir. Bu kontekstdə Komissiya uzunmüddətli perspektivdə görülməli tədbirləri aşağıdakı kimi sadalamışdır:

- Pensiya islahatları daha yaxından və yaxından izlənəcək. Bunun üçün mövcud monitoring mexanizmləri hazırlanacaq.

- Pensiya islahatlarını maliyyə cəhətdən dəstəkləmək üçün maliyyə strukturu yaradılacaq. Təqaüddə gender fərqi minimuma endirmək üçün yaxşı təcrübə nümunələri müəyyən ediləcək və tövsiyə olunacaq.

- “2012-ci Avropa Aktiv Yaşlanma və Nəsillərarası Həmrəylik İli” ərzində Komissiya bu sahədə lazımi maarifləndirmə işini aparacaq.

- Komissiya “Avropa 2020 Baxışı”nın koordinasiyasını təmin edəcək və yaşlıların, xüsusilə də qadınların iş həyatında daha uzun müddət qalmaları üçün dəstəyi artıracaq və bu sahədəki layihələrə maliyyə dəstəyi verəcək.

- 2014-2020-ci illər üçün hazırlanan dövrə əsasən, Komissiya ölkələrin Avropa

Sosial Fondundan resurslardan istifadəsini dəstəkləyəcək.

- Komissiya bütün tərəflərin razılığı və rəyi ilə məcburi pensiya şöbələrinin necə yenidən nəzərdən keçirilə biləcəyi üzərində işləyəcək.
- Komissiya həmçinin əlavə özəl pensiya fondlarının yaradılması üçün müxtəlif tədbirlər görəcək. Burada da qabaqcıl təcrübəyə malik ölkələrin təcrübəsinin bölüşdürülməsi, yığılan vergi və mükafatların effektivliyinin araşdırılması, işçilərin müdafiəsi və üçüncü sütun pensiya sisteminin keyfiyyətinin artırılması kimi müxtəlif tədbirlər həyata keçirəcək.

Almanya Sosial Müdafiə Sistemi

Almaniyada uzunmüddətli sığorta qolları , məcburi sosial sığorta proqramı kimi dövlət tərəfindən idarə olunur. Bundan əlavə, könüllü və şirkət əsaslı ikinci pilləli pensiya sistemləri və üçüncü pilləli fərdi pensiya sistemləri mövcuddur.

Uzunmüddətli sığortanın şəxsi sahəsi. Xidmət müqaviləsi bağlanan işçilər, öz adına və ya hesabına işləyənlər, üç yaşınadək uşaqlarına baxanlar, işsizlik müavinəti kimi sosial təminatlardan faydalananlar, hərbi xidmətə çağırılanlar, hərbi xidmət əvəzinə ictimai xidmət göstərənlər və könüllü qulluqçular daxildir. Bu məcburi iştirakla yanaşı, 16 yaşdan yuxarı olanlar üçün də sistemdə könüllü iştirak etmək mümkündür. Bəzi sərbəst işləyən qruplar, mədənçilər, fermerlər, dövlət qulluqçuları və dövlət məmurları üçün xüsusi tədbirlər mövcuddur. Uzunmüddətli sığorta sahələrinin maliyyələşdirilməsi sığortalılardan, özünüməşğulluq subyektlərindən və işəgötürənlərdən alınan sığorta haqları üzrə ayırmalar hesabına təmin edilir. Sığortalılar üçün ayırmalar, 850 avrodan yuxarı aylıq əməkhaqqı üçün aylıq qazancın 9,3%-i; 850 avroya qədər aylıqlarda endirimli, 450 avroya qədər isə istəyə bağlıdır. Haqların hesablanması aşağı gəlir limiti olmasa da, illik üst gəlir limiti 78.000 Avrodur. İşəgötürənin payı, aylıq əmək haqqının 9,3%-ni təşkil edir. Bu dərəcə, 450 avrodan az gəlirlə çalışdırılan işçilər üçün 15% təşkil edir; Mədən, dəmir yolu və dənizçilik müəssisələrində 16,45% olaraq tətbiq edilir. Digər tərəfdən, özünüməşğulluq subyektlərindən işləyən işçilərdən aylıq gəlirlərinin 19,9%-i həcmində kəsinti edilir. Öz hesabına işləyən işçilər üçün minimum aylıq kəsinti 83,70 avro, yuxarı həddi isə 1,209 avrodur. Dövlət qeyri-sığorta müavinətlərini maliyyələşdirir, əlavə olaraq sığortaya əsaslanan müavinətlərə töhfə verir və uşaqların tərbiyəsi dövrləri üçün sığorta haqları ödəyir. Müavinətlər xəstəlik fondları tərəfindən toplanır və pensiya sığortası təşkilatlarına köçürülür.

Yaşlılıq sığortası

Yaşa görə pensiya almaq üçün ən azı 5 il sığorta haqqı ödənilməli və 65 yaş 7 aylıq yaş tələbi yerinə yetirilməlidir. (2023-cü ilə qədər hər il 1 ay, daha sonra 2029-cu ildə 67 yaşa qədər hər il 2 ay artacaq.)

Bu ümumi praktikaya əlavə olaraq:

- 63 və 6 aylıq yaş həddi (2029-cu ilə qədər hər il 2 ay artırılaraq 65 yaş kimi tətbiq olunacaq) və ən azı 45 il iş stajına malik olmaq;
- 63 yaş və 9 aylıq (2029-cu ildə 65 yaş kimi tətbiq olunacaq, 2021-ci ilə qədər bir aydan sonra hər il iki ay artacaq) 35 illik əmək stajına əlavə olaraq ən azı 50 faiz əlilliyi olanlar isə yaşa görə pensiya almaq hüququna malikdirlər.

Əlillik Sığortası

Əlilliyə görə pensiya almaq üçün Xəstəliyə və ya əlilliyə görə əmək qabiliyyətinin itirilməsi səbəbindən qismən (istənilən işdə gündə 3 saatdan 6 saata qədər işləyə bilən) və

ya tam (istənilən işdə gündə 3 saatdan az işləyə bilən), əlillikdən əlavə, 5 il ərzində sığorta haqqı ödəmək və əlillik hadisəsi baş verməzdən əvvəl son 5 ildə ən azı 36 ay məcburi sığorta haqqı ödəmək tələb olunur. 65 yaşdan etibarən əlilliyə görə pensiya əlilliyə görə pensiyadan az olmayan yaşa görə pensiya ilə əvəz olunur.

Ailə yardımları

Almaniyada ailə yardımları sosial yardım kimi həyata keçirilir. Ailə yardımı bir və ya bir neçə uşağı olan valideynlərə, ailələri ilə bütün əlaqələrini itirmiş uşaqlara və kimsəsizlərə verilir. Ailə yardımları dövlət tərəfindən maliyyələşdirilir.

Uşaq məşğulluq orqanında qeydiyyatda olan işsizdirsə 21 ; tam zamanlı təhsil alırsa 25; 25 yaşa qədər əlillik olduqda, uşaq müavinəti yaş məhdudiyyəti olmadan verilir; Digər hallarda, uşağın yaşı 18-dən azdırsa, uşaq müavinəti faydalananlara uşaqların sayı ilə artan nisbətdə verilir. Bunun üçün yardımı alacaq ailə Almaniyada vergi ödəyicisi olmalı və uşaq Almaniya, İsveçrə, digər Aİ və ya Avropa İqtisadi Bölgəsi ölkələrində yaşamalıdır.

25 yaşınadək uşağı olan, öz ehtiyaclarını ödəyə bilən, lakin uşaqlarına baxa bilməyən, gəlir səviyyəsi müəyyən həddə olan, uşaq pulu almaq hüququ olan və başqa sosial yardımlardan istifadə etməyən ailələrə gəlir testinə əsasən maksimum 36 aya qədər 170 Avro uşaq pulu ödənilir. 14 aydan kiçik uşaqları olan, övladlığa götürən və ya doğuşdan sonra uşağa baxan ailələrə, Ayda 300 avrodan başlayan və 1800 avrodan çox olmayan və maksimum 12 ay ödənilən, doğumdan əvvəl 12 ay ərzində xalis gəlirin ən azı 67% -ni təşkil edən valideyn müavinəti ödənilir.

Sağlıq sığortası

2009-cu il yanvarın 1-dən etibarən icbari və ya özəl tibbi sığortaya üzvlük hər kəs üçün öhdəliyə çevrilib. Sağlıq sığortası; Müəyyən məbləğə qədər illik gəliri olan xidmət müqaviləsi ilə işləyənlər, öz sığortalıqları olmamaq şərti ilə həyat yoldaşları və ya şərikləri, tələbə və ya çıraq olduqda isə 25 yaşınadək ,əks halda 18 yaşına qədər uşaqları, pensiya alanlar, tələbələr, müəyyən şərtləri olan əlillər, çıraklar və işsizlik müavinəti alanlar daxildir. Əvvəllər icbari tibbi sığortadan çıxanlar da müəyyən şərtlərlə könüllü olaraq sistemə qoşula bilirlər. Öz adından və hesabına işləyən fərdi sahibkarlar da bu sığorta sahəsinə daxil edilmir. Mədəncilər, rəssamlar, dövlət işçiləri və öz-özünə işləyən fermerlər üçün xüsusi qaydalar var.

Sağlamlıq müavinətləri üçün hüquq qazanmağın müddəti yoxdur. Teorik olaraq, sağlamlıq müavinətlərindən faydalanmaq üçün heç bir vaxt məhdudiyyəti yoxdur. Lakin müavinətlər şəxs sığortadan çıxan kimi başa çatır. İşçilərə və onların himayəsində olan şəxslərə tibbi yardım xəstəlik fondları hesabına maliyyələşdirilmək şərti ilə səhiyyə müəssisələri tərəfindən həyata keçirilir. Bəzi xidmətlər üçün töhfə haqqı tələb olunur. Məsələn, həkim müayinəsi üçün töhfə haqqı 10 Avro, dərmanlar üçün isə dərman qiymətini aşmamaq şərti ilə 5 ilə 10 Avro arasında olmaq şərti ilə paylama qiymətinin 10%-i töhfə haqqı olaraq ödənilir.

İşsizlik sığortası

Almaniyada işsizlik müavinətləri sosial müdafiə və sosial müavinətlərin qarışığı kimi həyata keçirilir. Sosial sığorta qolu kimi; Bu, ev işçilərini, çıraqlar və təcrübəçilər daxil olmaq üzrə xidmət müqaviləsi ilə işləyənləri, müəyyən şərtləri olan bəzi digər qrupları əhatə etsə də, könüllülük əsasında fərdi sahibkarları, baxıcılar və xarici işçiləri də əhatə edir. Sistemə qeyri-qanuni işlərdə çalışanlar daxil deyil; İşləyib-ışləməməsindən asılı olmayaraq sosial yardıma ehtiyacı olan hər kəsi əhatə edir.

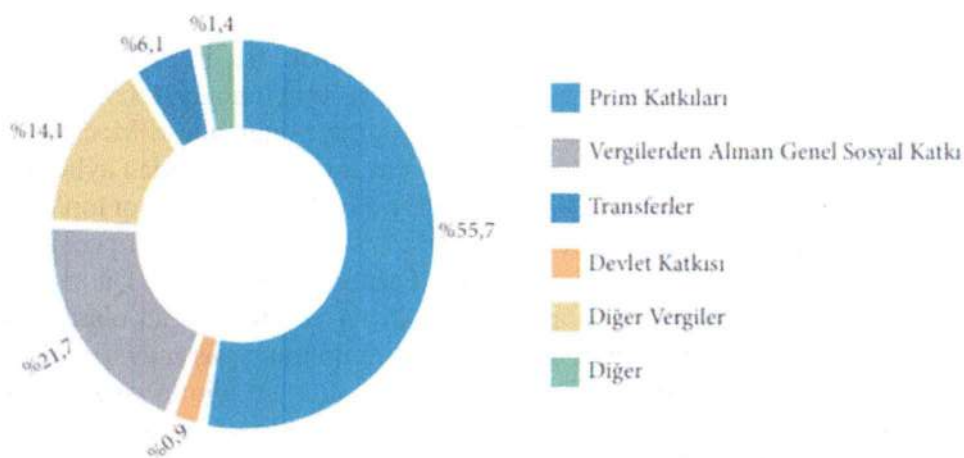
İşsizlik müavinətləri sığortalı şəxslər, öz adına və ya öz hesabına uyğun müstəqil işləyənlər, işəgötürənlər və dövlət dəstəyi hesabına maliyyələşdirilir. Sosial sığorta sahəsi olaraq, işsizlik müavinəti üçün sığortaolunanlar və işəgötürənlər illik tavan həddində qazanclarının 1,5%-i ,öz adına və ya öz hesabına uyğun müstəqil işləyənlərdən isə 3%-i dəyərində sığorta haqqı olaraq alınır. Mərkəzi və yerli hökumətlər bu sahədəki boşluqların aradan qaldırılmasına dəstək verir və sosial yardım kimi işsizlik müavinətlərinin maliyyələşdirilməsini təmin edirlər.

Fransa Sosial Müdafiə Sistemi

Fransada ümumi sosial sığorta sxemi; sosial müdafiədən məsul olan müxtəlif nazirliklərin (Sosial Xidmətlər Nazirliyi, Həmrəylik və Səhiyyə Nazirliyi ilə İqtisadiyyat Nazirliyi) nəzarəti altında, işçilərin və işəgötürənlərin nümayəndələri tərəfindən idarə edilən, sığorta riskləri ilə tənzimlənən yerli, regional və milli qurumlar tərəfindən idarə olunur.

Ölkədə sığorta haqqı ilə bağlı ödənişlər, işçilər və işəgötürənlər tərəfindən ödənilir. Fransada iki sosial rifah vergisi var və onlar işçilər tərəfindən ödənilir. Bu vergilər; İş gəliri, daşınmaz əmlak gəliri, investisiya gəliri və qumar gəlirindən çıxılır (diaqram 1).

Fransada xəstəlik, analıq, atalıq, əmək qabiliyyətini itirmə və ölüm, istehsalat qəzası və peşə xəstəliyi İşçilərin Milli Sağlamlıq Sığortası Fondu (CNAMTS) tərəfindən idarə olunur və iki ayrı bölmə altında fəaliyyət göstərir. Bu bölmələr: “Pensiya və İş Yerində Sağlamlıq Fondu” və “Baza Tibbi Sığorta Fondu”dur. Yaşlılıq sığortası Milli Yaşlılıq Sığorta Fondu (CNAV) tərəfindən təmin edilir; Milli Ailəyə Yardım Fondu (CNAF) tərəfindən ailə müavinətləri idarə olunur. Mükafatlar yerli səviyyədə “Sosial Müdafiə və Ailəyə Yardım Müavinətlərinin Toplama Ofisləri” (URSSAF) tərəfindən toplanır. İşsizlik Sığortası müqavilə əsasında və UNEDIC tərəfindən idarə olunur.

Diaqram 1. Fransa Sosial Müdafiə Sisteminin Gəlirlərinin Maliyyə Mənbələri

Fransada ailə müavinətlərinin sığortası çox əhatəli bir quruluşa malikdir. Fransada yaşayan hər kəsə ailə müavinətləri verilir. Bu, insanın işləyib-isləməməsindən asılı deyil. Qanuni, qeyri-qanuni, övladlığa götürülmüş və ya ögey olub-olmamasından asılı olaraq heç bir dəyişiklik edilmir. 20 yaş həddi var. Uşağın işləməməsi vacibdir.

Uzunmüddətli sığorta çərçivəsində: ilk dəfə 1910-cu ildə tətbiq edilən qanunverçilik; hal-hazırda 1945 (qeyri-kənd təsərrüfatı işçiləri), 1975 (əlillər), 1996 (sosial müdafiə

orqanı), 2001 (hissələrin hüquqları), 2003 (pensiya müavinətləri), 2006 (pensiya), 2009 (əlillik müavinəti və digər töhfələr) və 2010 (pensiya) illərdə tətbiq olunan qanunlarla davam edir.

Qısamüddətli sığorta çərçivəsində: ilk dəfə 1898-ci ildə istehsalat qəzası sığortası ilə həyata keçirilməyə başlayan qanunvericilik; hal-hazırda, 1945 (qeyri-kənd təsərrüfatı işçiləri), 1946 (istehsalat qəzası) və 1972 (kənd təsərrüfatında istehsalatda bədbəxt hadisələr), 1996 (sosial müdafiə orqanı), 1999 (ümumi əhatə dairəsi), 2001 (atalıq məzuniyyəti və qarşılıqlı yardım təşkilatları), 2004 (analıq sığortası) və 2004 (xəstəlik sığortası islahatı) illərdə qəbul edilmiş qanunlarla həyata keçirilməkdə davam edir.

Agirc-Arrco Federasiyası (<http://www.agirc-arrco.fr>) özəl sektor işçiləri və menecerləri üçün tamamlayıcı pensiya sistemini idarə edir. Depozit və Konsiqnasiya Fondu (IRCANTEC (<https://www.ircantec.retraites.fr>)) dövlət sektorunda müqavilə bağlamış özəl sektor işçiləri üçün tamamlayıcı pensiya sxemlərini idarə edir. Sosial Müdafiə Təşkilatlarının Mərkəzi İnstitutu (<http://www.acoss.fr>) sosial müdafiə agentliklərinə və institutlarına nəzarət edir və mərkəzi hesabların məbləğlərini idarə edir.

Yaşlılıq sığortası

Ticarət və sənaye sahəsində çalışan bütün işçilər, kənd təsərrüfatında maaş alan işçilər; müəyyən şərtlər altında öhdəsində olan həyat yoldaşları, əlil ailə üzvünə qulluq edən işsizlər, xaricdə işləyən Fransa vətəndaşları yaşlılıq sosial sığortası ilə təmin olunurlar. Bundan əlavə, mədənçıxarma, dəmir yolu, dövlət sektoru işçilərinə, dənizçilərə, qeyri-kənd təsərrüfatı ilə məşğul olanlara və sərbəst peşə sahəsində işləyənlərə xüsusi qanunlar və şərtlər tətbiq edilir.

Sosial sığortadan başqa, məcburi əlavə (tamamlayıcı) pensiya sistemi (ticarət və sənayedə çalışanlar, kənd təsərrüfatında maaş alanlar; müəyyən şərtlərlə himayəsində olan ər-arvad) və xüsusi (kənüllü) tamamlayıcı pensiya sistemi mövcuddur. Sistemin maliyyələşdirilməsi; sığortalı, işəgötürən və hökumət tərəfindən təmin edilir.

Sosial sığorta çərçivəsində; işçinin əsas əmək haqqının 6,9%-i (yaş və bəzi benefisiarlar) və 0,35%-i (yaşamağa görə müavinət) İşəgötürəndən 8,55%-i (yaşa görə) və 1,85%-i (yaşamağa görə müavinət) məbləğində sığorta haqqı alınır. Məcburi əlavə pensiya haqqının dərəcəsinə gəldikdə: seçilmiş sxemdən asılı olaraq işçilərdən aylıq gəlirin 3%-dən 8%-ə qədər; işəgötürənlərdən 4,65%-dən 12,75%-ə qədər sığorta haqqı toplanır.

Yaşa görə pensiya almaq üçün tələb olunan qanuni minimum pensiya yaşı 2018-ci ildən 63-dür. Tam pensiyaya avtomatik haqq qazanma yaşı 67-dir. Qanuni minimum yaş və avtomatik pensiya yaşı sığortalının doğum ayına və ilinə uyğun olaraq dəyişir; 1 iyul 1951-ci il tarixindən əvvəl doğulmuş işçilər üçün minimum yaş müvafiq olaraq 60 və 65-dir. Yaşa görə əmək pensiyası almaq üçün tələb olunan sığorta müddəti də yaş kimi, sığorta olunanın doğum ili və ayından asılı olaraq tədricən artır. 1951-ci ildən əvvəl doğulmuş insanlar üçün fərqlidir; 1951-1972-ci il təvəllüdlü şəxslər, 1973-cü ildən sonra doğulanlar isə ayrıca hesablanır.

Əlillik Sığortası

Minimum əmək qabiliyyətinin itirilməsi dərəcəsi 66,7% təşkil edir. Ümumiyyətlə, riskin baş verdiyi tarixdən əvvəlki 12 ay ərzində və son üç ayda ən azı 200 saat daxil olmaqla 600 saat, yaxud qanuni minimum əmək haqqının ən azı 2.030 misli sığorta haqqı (qanuni minimum əmək haqqı 9,67 avro) tələb olunur. Sığorta olunan hər hansı peşə fəaliyyətindən məhrum edilmiş hesab edildikdə, pensiya sığorta olunanın orta qazancının 50 faizini təşkil edir; Bəzi gəlir gətirən fəaliyyətlər cəlb olunarsa, bu nisbət 30%-ə düşür.

Orta qazanc ən yaxşı 10 ildə ödənilmiş sığorta haqqı əsas qazancına əsaslanır. Müavinətləri hesablamaq üçün istifadə olunan maksimum aylıq qazanc 3218 avrodur. Minimum illik pensiya 3359 avro təşkil edir.

Sığortalı qazanc gətirən işini davam etdirərsə, əlilliyə görə pensiya altı ay ərzində gəlir testi aparılmadan ödənilir; Bundan sonra pensiya və qazancdan əldə edilən toplam gəlir, əlillik ilinin başlanmasından əvvəlki təqvim ili ərzində sığortaolunanın ödədiyi orta əmək haqqından artıq olarsa, pensiya dayandırılır.

Sistemdən maaşlı işçilər faydalanır. Xəstəlik və ya əlilliyə görə eyni bölgədə eyni iş qrupuna daxil olan şəxslərin normal qazancının 1/3-dən azını qazananlar əlil sayılır. Əlil hələ də peşə fəaliyyətini həyata keçirə bilirsə, 1-ci qrup, deyilsə 2-ci qrup, başqasının köməyinə ehtiyacı olduqda isə 3-cü qrup əlil sayılır.

Psixotexniki müayinələrdən sonra əlillər işə uyğunlaşma qaydaları ilə uyğunlaşma mərkəzlərində peşə adaptasiyası vasitələri ilə təmin olunublar. 20-dən çox işçisi olan işəgötürənlər əlillərin 6%-ə qədərini işə götürməlidirlər.

Ailə yardımları

Ailə müavinətləri gəlir testi nəticəsində haqq qazanan şəxslərə verilir. Uşaq baxımı üçün müavinət 18 yaşına çatmamış ən azı bir uşağı olan insanlar üçün verilir. Evli deyilsə 18 yaşa qədər, tələbədirsə 19 yaşa qədər, hərbi xidmətdədirsə 21 yaşa qədər və əlil uşaqlara bu yardım yaş məhdudiyyəti olmadan verilir. Uşaq müavinətini almadan əvvəl son 3 ildə ailənin gəlirinə əsaslanan əlavə illik müavinət var.

Uşaq müavinəti bir və iki uşaq üçün ildə 380 avro, üç uşaq üçün 760 avro və dörd və ya daha çox uşağı olan ailələr üçün 1135 avro, illik gəliri 49.000 avroya qədər olan şəxslər üçün nəzərdə tutulub. İllik gəliri 59.000 avroya qədər olan ailələr üçün bu məbləğlər bir qədər az ödənilir. Bundan əlavə, hər bir uşaq üçün müxtəlif gəlir səviyyələri ilə bağlı illik ailə gəliri 39.000 Avrodan aşağı olan ailələr üçün əlavə uşaq dəstəyi verilir. Eynilə, tək valideynli ailələrə müəyyən şərtlərlə əlavə müavinətlər verilir.

İşsizlik sığortası

Bu sığorta sahəsində ilk qanun 1905-ci ildə qəbul edilmişdir. 1958-ci ildə (işsizliyə görə), 1973-cü ildə (sosial yardım), 1984-cü ildə (sosial sığorta və sosial yardım), 1988-ci ildə (minimum müavinət), 2009-cu ildə (işsizliyə görə kompensasiya), 2013-cü ildə (peşə müqaviləsi) və 2014-cü ildə (işsizliyə görə kompensasiya) qəbul edilmiş qanunlar əsasında həyata keçirilmişdir.

Fransada işsizlikdən sığorta icbaridir. Sığorta müddətindən, yaşa və minimum sığorta haqqı ödəmə müddətindən asılı olaraq işsizlik müavinətinin alınması müddəti 7 ay ilə 42 ay arasında dəyişir. Əmək müqaviləsinin müddətinin bitməsinə qədər 22 ay ərzində ən azı 182 gün sığortalanmaq lazımdır. Hüquqi səbəblər istisna olmaqla, son iş yerini könüllü tərk etməmək, iş axtarışında olan və fiziki cəhətdən işləmək qabiliyyətinə malik olmaq, işə qayıdarma kimi qeydiyyatda olmaq və ya şəxsi fəaliyyət layihəsində nəzərdə tutulan hərəkəti etmək, 60 yaşına çatmamış olmaq kimi şərtlər mövcuddur.

Nəticə

Müəyyən edilmişdir ki, Avropa İttifaqı sosial müdafiə sahəsində uğurlu addımlar atmışdır. XX əsrin ikinci yarısında bütün sosial müdafiə sistemləri tərəfindən qəbul edilən bəzi beynəlxalq standartlar formalaşması, 1948-ci il tarixli “Ümumdünya İnsan Hüquqları Bəyannaməsi”, 1952-ci ildə 35-ci Beynəlxalq Əmək Konfransında qəbul edilmiş “Sosial müdafiənin minimum normaları haqqında 102 sayılı Konvensiya”, 1957-ci ildə Roma Müqaviləsi ilə Avropa İqtisadi Birliyinin yaradılması, dərhal sonra isə sərbəst hərəkət

prinsipi çərçivəsində Aİ-yə üzv dövlətlərin vətəndaşlarının sosial müdafiə hüquqlarını birləşdirmək və qorumaq məqsədi daşıyan və sığorta sahələrini və əhatə olunan şəxslərin hüquqlarını əks etdirən 1408/712 sayılı əsasnamə və 2009-cu ildə yerini 883/2004 sayılı Əsasnamə ilə əvəz etməsi, 2010-cu ilə pensiya ilə bağlı Yaşıl və Ağ kitabların nəşr edilməsi bu sahədə atılan əsas addımlardır.

Almaniyada uzunmüddətli sığorta qolları, məcburi sosial sığorta proqramı kimi dövlət tərəfindən idarə olunur. Bundan əlavə, könüllü və şirkət əsaslı ikinci pilləli pensiya sistemləri və üçüncü pilləli fərdi pensiya sistemləri mövcuddur. Uzunmüddətli sığorta sahələrinin maliyyələşdirilməsi sığortalılardan, özünüməşğulluq subyektlərindən və işəgötürənlərdən alınan sığorta haqları üzrə ayırmalar hesabına təmin edilir. Sığortalılar üçün ayırmalar, 850 avrodan yuxarı aylıq əməkhaqqı üçün aylıq qazancın 9,3%-i; 850 avroya qədər aylıqlarda endirimli, 450 avroya qədər isə istəyə bağlıdır. Haqların hesablanmasında aşağı gəlir limiti olmasa da, illik üst gəlir limiti 78.000 Avrodur. İşəgötürənin payı, aylıq əmək haqqının 9,3%-ni təşkil edir. Bu dərəcə, 450 avrodan az gəlirlə çalışdırılan işçilər üçün 15% təşkil edir; Mədən, dəmir yolu və dənizçilik müəssisələrində 16,45% olaraq tətbiq edilir. Digər tərəfdən, özünüməşğulluq subyektlərindən işləyən işçilərdən aylıq gəlirlərinin 19,9%-i həcmində kəsinti edilir. Öz hesabına işləyən işçilər üçün minimum aylıq kəsinti 83,70 avro, yuxarı həddi isə 1,209 avrodur.

Fransada ümumi sosial sığorta sxemi; sosial müdafiədən məsul olan müxtəlif nazirliklərin (Sosial Xidmətlər Nazirliyi, Həmrəylik və Səhiyyə Nazirliyi ilə İqtisadiyyat Nazirliyi) nəzarəti altında, işçilərin və işəgötürənlərin nümayəndələri tərəfindən idarə edilən, sığorta riskləri ilə tənzimlənən yerli, regional və milli qurumlar tərəfindən idarə olunur.

Fransada xəstəlik, analıq, atalıq, əmək qabiliyyətini itirmə və ölüm, istehsalat qəzası və peşə xəstəliyi İşçilərin Milli Sağlamlıq Sığortası Fondu (CNAMTS) tərəfindən idarə olunur və iki ayrı bölmə altında fəaliyyət göstərir. Bu bölmələr: “Pensiya və İş Yerində Sağlamlıq Fondu” və “Baza Tibbi Sığorta Fondu”dur. Yaşlılıq sığortası Milli Yaşlılıq Sığorta Fondu (CNAV) tərəfindən təmin edilir; Milli Ailəyə Yardım Fondu (CNAF) tərəfindən ailə müavinətləri idarə olunur. Mükafatlar yerli səviyyədə “Sosial Müdafiə və Ailəyə Yardım Müavinətlərinin Toplama Ofisləri” (URSSAF) tərəfindən toplanır. İşsizlik Sığortası müqavilə əsasında və UNEDIC tərəfindən idarə olunur.

Aparılmış tədqiqat nəticəsində verilmiş statistik göstəricilər əsasında Almaniya və Fransada Aİ-na üzv olmalarına baxmayaraq hər birində pensiya, işsizlik sığortası və s kimi sosial müdafiə alətlərində fərqlərin olduğu, nəticədə hər bir ölkənin özünəməxsus sosial müdafiə sistemlərinə malik olması müəyyənləşdirilmişdir.

İSTİFADƏ OLUNMUŞ ƏDƏBİYYAT SİYAHISI

1. Avropa Birliyi'ndə Sosial Güvenlik Hukuku El Kitabı, Sosyal Güvenlik Kurumunun Kapasitesinin Arttırılması Projesi, Mart 2011, Ankara,
2. Avropa Komisyonu, 883/2004 sayılı Tüzük, (<http://eur-lex.Euro-pa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2004:166:0001:0123:EN:PDF>)
3. DUR, Varol, Avropa Birliyi'nde Esnek Güvence ve Türkiye Uygulamaları, Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, SGK, Ankara, 2011.
4. Sosyal Güvenlik Kurumu, Avropa Birliğinde Sosyal Güvenliğin Koordinasyonu, 2013, Ankara, s. 43,
5. European Commision Employment, Social Affairs &Inclusion, <https://ec.europa.eu/social/home.jsp?langId=en>
6. Social security in Germany (Sozialversicherung) (iamexpat.de)

7. French social security – and how to claim benefits | Expatica
8. www.working-in-germany.com

**Мириш Багирзаде
Назанин Гусейнова**

ГЕРМАНИЯ И ФРАНЦИЯ– СИСТЕМЫ СОЦИАЛЬНОЙ ЗАЩИТЫ В СТРАНАХ ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА

Резюме

В статье отражено становление систем социальной защиты в Европейском союзе, которое формировалось после длительного исторического периода и является одним из наиболее актуальных вопросов на сегодняшний день, и предпринимаемые здесь меры. Затем была представлена подробная информация о системах социальной защиты в странах-членах ЕС – Германии и Франции. Различия между системами социальной защиты этих стран отражены на основе статистических показателей и данных, представленных на диаграмме. В данной статье, подготовленной в основном с использованием зарубежной литературы, отражены результаты, касающиеся системы социальной защиты.

Цель – изучить и проанализировать системы социальной защиты в Германии и Франции.

Методология – в исследовании использовались экономико-статистические, экономико-социальные и аналитические методы.

Результаты исследования – было установлено, что Европейский Союз предпринял успешные шаги в области социальной защиты. Так, с заключением Римского договора Регламент № 1408/712, отражающий свободное передвижение работников в странах-участницах, и его замена Регламент № 883/2004 в 2009 г., а также издание Зеленой и Белой пенсионных книг в 2010 г. являются ключевыми шагами в этом направлении. Кроме того, исследование показало, что, хотя Германия и Франция являются членами ЕС, существуют различия в инструментах социальной защиты, таких как пенсия, страхование по безработице и т. д.

Ключевые слова: социальная защита, страхование, пенсия, страхование по инвалидности и безработице

**Mirish Baghirzade
Nazenin Huseynova**

GERMANY AND FRANCE– IN THE EUROPEAN UNION COUNTRIES SOCIAL PROTECTION SYSTEMS

Summary

The article reflects the formation of social protection systems in the European Union, which was formed after a long historical period and is one of the most pressing issues today, and the measures taken here. Then, detailed information was provided on the social protection systems in the EU member states - Germany and France. Differences between the social protection systems of these countries are reflected on the basis of statistical indicators and data provided by the diagram. This article, which is based mainly on foreign literature, given results related with the social protection system.

Purpose – research and analysis of German and French social protection systems.

Methodology – economic-statistical, economic-social and analytical methods were used in the research.

The results of the study – it was determined that the European Union has taken successful steps in the field of social protection. Thus, with the conclusion of the Treaty of Rome, Regulation No. 1408/712, which reflects the free movement of workers in member countries, and its replacement in 2009 with Regulation No. 883/2004, the publication of Green and White Pension Books in 2010, are the main steps. In addition, the study found that although Germany and France are members of the EU, there are differences in social protection instruments such as pensions, unemployment insurance, etc.

Keywords: *social protection, insurance, pension, disability and unemployment insurance*